

UUS TESTAMENT

Pühakiri - esmalt suusõnaline, siis ka kirjalik. Lõpuks jääb ainult kirjalikuks. Pühakiri on **püha pärimuse kristalliseerunud variant.**

UT kujutab VTs kuulutatud Päästja tulemist. VT ja UT vaheliseks verstepostiks on **Ristija Johannes.**

Mõiste Uus seadus(leping) tuleb Kristuselt endalt.

UT on 27 raamatut, mille kaanon jääb püsima alates 3.saj.

Kirjandus: Stylianopoulos Th., The New Testament, An Orthodox perspective, vol.1.1997

Brown, R. An Introduction to the New Testament, 1997

Tarazi, Paul The New Testament (vol.1-3)

Käsitõlked on papüürusel, pärgamendil ja membraanil. Bütsantsi hilisemad käsitõlked juba paberil.(al.13.saj.) Membraan on töödeldud lambanahk.

Igapäevaelus kasutusel väiketähed, suurtähed kasutusel filoloogilistes kirjades.

Alates 9.saj.tulevad väiketähed filoloogilistesse kirjadesse ja pühakirja kirjutamisse.

UT hakati tõlkima ka kohalikesse keeltesse.

Esimesed ladina k. tõlked on juba II saj, mille tingis vajadus kasutada neid Põhja-Aafrikas. Neid tõlkeid nimetati peale keskaega **Vulgataks** (rahva tekst). Tridenti kirikukogul redigeeritud tekst Vulgata Sixtina.

Süüria tõlked II saj. on kadunud. Eefraim Süürlaselt on säilinud.

Alates V saj. jäi püsima üks tõlge (peshitta = lihtne).

Kopti tõlge III saj. Gooti tõlge 380.a.

Armeenia tõlge - päritolu teadmata. Väga täpne, kutsutakse tõlgete kuningannaks (IV-V saj.)

Vana-Slaavi tekstid - leiame Bulgaarias, Kyrillose ja Methodiuse tõlked IX saj. Venemaal ei ole see kasutusel.

1536.a. ilmus Uus-Kreekakeelne tõlge. Täielik ilmus 1638.a.

Tänaseks on UT tõlgitud 880 keelde. Terve pühakiri on 355 keeles.

Lugemiseks: „Eesti piiblitõlke ajalugu“, autor Toomas Paul.

Pühakiri on Kiriku pärimus ja seda ei saa tõlgendada väljaspool Kirikut.

Lääne kirik **teeb** pühakuks, ida-kirik **tunnistab** kellegi pühakuks. Pühakuks tunnistab **rahvas**. Kriteeriumiks ei ole pühakute imetähed, vaid rahva otsus-nägemus sellest, kes on jumalainimene. On kohalikud pühakud ja ülemaailmsed pühakud. Sama loogika puudutab **pühakirju** - mis võeti rahva poolt vastu, mis mitte.

I UT kogumik on koostatud 140.a. Koostaja Markion Roomlane, kes oli gnostik. Õpetas, et VT Jumal on alam, kui UT armastuse Jumal. Ta tunnistas ainult Luukast ja Paulust, kelle kirjutised ta lülitas kogumikku.

~ 170.a. koostas Tatianos kogumiku neljast evangeeliumist. Kindlam kogu on teada I saj. lõpust, lõplikult III saj.

Raamat „Hermase karjane“ sisaldub raamatus „Apostlikud isad“.

Aleksandria Clemens loeb 4 evangeeliumi (Matteuse, Markuse, Luuka ja Johannese) kanooniliseks, eristades neid apokrüüfsetest. (Tooma, Filippose jne.).

IV saj. kujuneb lõplikult välja UT kaanon. Seal ei tunnistatud ainult Johannese ilmutusraamatut. Läänes kõheldi Pauluse kirjas Heebrealastele, idas Johannese Ilmutuses.

367.a. märgib Athanasios Suur ära UT 27 raamatut.

+   +   +

Kristus ise kirja ei pannud, vaid õpetas elavalt. Vaid ühes kohas (Matteuse ev.) on mainitud, et ta kirjutas liivale.

1. Praegusel kujul on arvatavalt vanim Markuse ev.

2. Siis Matteuse

3. Pauluse õpilane Luukas oli kolmas

4. Johannes lisab puuduolevad sündmused, dikteerides oma õpilastele

Matteuse ev. on tõlkinud kreeka keelde keegi tundmatu ja lisanud sinna õpetusi.

Tõlge on evangeeliumites algusest peale: Jeesus rääkis rahvale aramea keeles, üles tähendati heebrea keeles ja Pühakirja on evangeeliumid pandud kreeka keeles.

Pärimus on **suuline**, üles kirjutati siis, kui teave hakkas kaduma minema.

Markuse evang. on allikaks Matteusele ja Luukale Need moodustavad nn. sünoptilised (ülevaatlilikud, kirjeldavad) evangeeliumid.

Oli ka Jeesuse jutluste kogu, kuid on kaduma läinud.

Salasused (sakramendid) on suulisele pärimusele põhinevad, v.a abielu.

SÜNOPTILISTE EVANGEELIUMITE EKSEGEES

Eksegees - selgitus, lahtimõtestamine. Hõlmab ka praktilisi järeldusi. Apostlite tegude raamatus on **esimene viide eksegeesile**, kus Filippus selgitab VT teksti. (Apt.8:31)

Esimeseks eksegeediks peetakse Origenest (185-254).

Kaks lähenemisviisi tekstile:

Literalistid - sõna-sõnaline tõlgendus, mis on levinud protestantide hulgas.

Allegoristid - lähtuvad sellest, et pühakirja tekstid sisaldavad varjatud mõtet. Selline mõtlemine iseloomustab õigeusklikke ja katoliiklasi.

Enim kommenteeritud on Matteuse evang.

Evangelium on uus žanr, rõõmusõnum, Kristuse võit kurjuse vägede üle.

Evangeliste ei huvita sündmuste kronoloogia, vaid antakse edasi mõte ja tõlgendus.

Markuse evang. on arvatavalt apostel Peetruse jutlused Roomas, mille kirjutas üles Johannes Markus (Apt. raamatu tegelane), üks 70 õpilasest, Aleksandria kiriku rajaja.

Hoidutakse nimetusest Kristus, prohvet. Kasutusel Inimese Poeg, nagu Kristus enda kohta ütleb. Stiil ja keel on lihtsad. Rohkem kirjeldusi, vähem arutlusi. Kirjutatud igapäevases kõnekeeles.

Markuse ev. ei eelda VT tundmist. Mõeldud väljaspool Palestiinat elavatele kristlastele. Kirjutatud Roomas 60-70.a.a.